

sir, nr. 49). Hadis râvileri hakkındaki bazı görüşleri ise Berzâî tarafından bir araya getirilmiştir (bk. BERZÂÎ). Bunlardan başka Ebü Hâtîm'in günümüze kadar gelip gelmediği bilinmeyen *Ṭabakâtü'l-tâbi²în* ve *el-Câmi² fi'l-fıkħ* adlı eserleri de bulunmaktadır. Bağdatlı İsmâil Paşa ile (*Hediyetü'l-ârifîn*, II, 19) Ziriklî ve Kehhâle'nin ona nisbet ettikleri *Kitâbü'z-Zîne* ile yine Ziriklî'nin ona ait olduğunu söylediği *A²lâmü'n-nübüvve*, İsmâiliyye yöresi Ebü Hâtîm er-Râzî'ye aittir (bk. EBÜ HÂTİM er-RÂZÎ, Ahmed b. Hamdân).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebü Hâtîm, *el-Cerħ ve't-ta²dil*, I, 349-372; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, II, 73-77; İbn Ebü Ya'lâ, *Ṭabakâtü'l-Hanâbile*, I, 284-286; Yâkût, *Mu²cemü'l-büldân*, II, 311; Zehebi, *A²lâmü'n-nübelâ²*, XIII, 247-263; a.m.f., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 567-569; a.m.f., *el-Üllüv li'l-âliyyi'l-gaffâr*, Medine 1388/1968, s. 139; Safedî, *el-Vâfâ*, II, 183; Sübkî, *Ṭabakât*, II, 207-211; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IX, 31-34; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 171; Kehhâle, *Mu²cemü'l-mü²ellifîn*, IX, 35; Sezgin, *GAS*, I, 153; *Hediyetü'l-ârifîn*, II, 19; Ziriklî, *el-A²lâm* (Fet-hullah), VI, 27.

İBRAHİM CANAN

EBÜ HÂTİM es-SİCİSTÂNÎ

(bk. SİCİSTÂNÎ, Ebü Hâtîm).

EBÜ HAYSEME, Zühêyr b. Harb

(أبو خيشمة زهير بن حرب)

Ebü Hayseme Zühêyr b. Harb
b. Şeddâd (Eştâl) en-Nesâî
(ö. 234/849)

Hadis hâfızı.

160'ta (776-77) Nesâ'da doğdu. Bağdâdî, Hareşî ve Şeybânî nisbeleriyle de anılır. Dedesinin adı Eştâl iken Arapça söyleyişle Şeddâd olarak değiştirilmiştir. Bu onun Türk asıllı olduğunu göstermektedir. Ebü Hayseme'nin Nesâ'da hangi tarihe kadar kaldığı kesin olarak bilinmemekle beraber çocukluğunu burada geçirdiği anlaşılmaktadır. İlim tahsili için birçok seyahat yaptığından bahsedilirse de bunların nerelere yapıldığı hususunda bilgi yoktur.

Bağdat'ta Hüseyim b. Beşîr'den hadis tahsil eden Ebü Hayseme, Süfyân b. Uyeyne, İsmâil b. Uleyye, Yahyâ b. Saîd el-Kattân, Abdurrahman b. Mehdî, Vekî, Abdürrezzâk b. Hemmâm ve Yezîd b. Hârûn gibi tanınmış muhaddislerden hadis rivayet etti. Ahmed b. Hanbel ve Yahyâ b. Maîn ile görüştü. Tahsilini tamamladıktan sonra Bağdat'a yerleşti. Başta Bu-

hârî ve Müslim olmak üzere Ebü Dâvûd, İbn Mâce, Ebü Zür'a er-Râzî, Ebü Hâtîm er-Râzî, Bakî b. Mahled gibi hadis ilminin önde gelen imamları kendisinden hadis öğrendi. Rivayetleri Tirmizî'nin *es-Sünen*'i dışında *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır. Ömrünü hadis öğrenmek ve öğretmekle geçiren Ebü Hayseme 7 Şâban 234 (6 Mart 849) tarihinde Bağdat'ta vefat etti.

Bütün kaynakların güvenilir bir muhaddis olduğu hususunda birleştikleri Ebü Hayseme'den Yahyâ b. Maîn, Ebü Dâvûd, Nesâî, İbn Kânî' gibi tanınmış muhaddisler övgü ile söz etmişlerdir. İbn Ebü Hayseme diye tanınan oğlu Ahmed ve torunu Muhammed de hadis ilmiyle meşgul olmuşlardır.

Eserleri. Kaynaklarda birçok kitap yazdığı, özellikle *cerħ ve ta²dil** alanında çalışmalar yaptığı zikredilen Ebü Hayseme'nin sadece *Kitâbü'l-İlm* adlı eseri günümüze ulaşmıştır. İlmin önemine dair 164 hadis ihtiva eden eser Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî tarafından yayımlanmış (Dimaşk 1385/1965), ayrıca Salih Tuğ tarafından tahkik edilerek Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul 1984). Kaynaklarda adı geçen *Kitâbü'l-Müsned*'in ise günümüze gelip gelmediği bilinmemektedir. Kâtib Çelebi (*Keşfü'z-zunûn*, I, 295) ve Kehhâle (*Mu²cemü'l-mü²ellifîn*, IV, 186), Ebü Hayseme'nin *Târîhu ruvâtü'l-hadîş* adlı bir eserinden söz ederlerse de bu kitabın Ebü Hayseme'nin oğlu Ahmed'e ait olduğu diğer kaynaklarda belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Ṭabakât*, VII, 354; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, III, 429; a.m.f., *et-Târîhu's-şagîr*, II, 362; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 482-484; Mizî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, IX, 402-406; Zehebi, *A²lâmü'n-nübelâ²*, XI, 489-492; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, III, 343; *Keşfü'z-zunûn*, I, 295, 582; II, 1440; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 80; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 375; Ziriklî, *el-A²lâm*, III, 87; Kehhâle, *Mu²cemü'l-mü²ellifîn*, IV, 186; Sezgin, *GAS*, I, 107.

SALİH TUĞ

EBÜ HAYSEME el-ENSÂRÎ

(أبو خيشمة الأنصاري)

Ebü Hayseme Mâlik b. Kays
b. Hayseme el-Ensârî

Sahâbî.

Künyesiyle meşhur olduğu için adını tesbit etmekte güçlük çekilmekte, çeşitli kaynaklarda Abdullah b. Hayseme ve Sa'd b. Hayseme diye de geçmektedir. Medineli olup Hazrec kabilesine men-

suptur. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Bedir Gazvesi'nde bulunduğu kesin olmamakla beraber Uhud'dan itibaren bütün gazvelere katıldığı bilinmektedir.

Ebü Hayseme, Tebük Seferi ile ilgili tutumu sebebiyle tanınmıştır. Hz. Peygamber ashaba Tebük Gazvesi'ne hazırlanmalarını emrettiği zaman mevsim oldukça sıcaktı. Täif seferinden yeni döndüğü için bazı sahâbîler yol yorgunluğunu henüz atamamışlar, münafıkların müslümanları bu seferden vazgeçirme yolundaki gayretlerinden etkilenmişlerdi. Sefer katılmayan sahâbîlerden biri de Ebü Hayseme idi. İslâm ordusu yola çıktıktan birkaç gün sonra, çardakları kurup soğuk suları ve lezzetli yemekleri hazırlayan hanımlarının kendisini bekledikleri bir sırada Ebü Hayseme Hz. Peygamber'i düşündü. Geçmiş ve gelecek bütün günahları bağışlandığı halde onun yakıcı güneş altında savaşa gitmesinin, kendisinin ise rahat bir yerde oturmasının doğru olmadığını anladı. Silâhlarını kuşanarak atına bindi ve Tebük'e doğru yola çıktı. Kendisi gibi sefere katılmakta geçirmiş olan Umeyr b. Vehb el-Cumahî ile birlikte Tebük'e vardı.

Resül-i Ekrem Ebü Hayseme'nin sefere katılmamasına üzülmüştü. Uzak-tan birilerinin geldiği kendisine haber verilince onlardan birinin Ebü Hayseme olmasını temenni etti. Gelenin o olduğunu öğrenince çok sevindi ve kendisine, "Ey Ebü Hayseme! Az kaldı helâk olacaktın" dedi. On günlük bir gecikme ile Tebük Gazvesi'ne katılan Ebü Hayseme'ye Resülullah dua etti.

Şairliği de olan Ebü Hayseme bir şiirinde bu olayı, bir başka şiirinde Hz. Peygamber'in kızı Zeyneb'in Bedir Gazvesi'nden sonra Medine'ye gidişi sırasında çektiği sıkıntıları anlatmıştır. Sadece bir hadis rivayet ettiği bilinmekte olup Tevbe süresinin 79 ve 118. âyetlerinin onun hakkında nâzil olduğu nakledilmektedir.

Ebü Hayseme'nin vefat tarihi belli değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Megâzî*, II, 1075; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 655-656; II, 520-521; Taberî, *Târîh*, Kahire 1323, III, 143-144; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, Kahire 1397, II, 217; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesir*, Dimaşk 1965, III, 476; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 46; VI, 93-94; a.m.f., *el-Kâmil*, II, 378; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, V, 7-8; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 54; a.m.f., *Fethü'l-bârî*, Beyrut 1348, VIII, 94-95; Diyârbekrî, *Târîhu'l-hamîs*, II, 125-126; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, Kahire 1964, III, 105-106.

ASRİ ÇUBUKÇU